

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

„Het hoofd der vrouw is de man” (1 Cor. 11:3)

Een mode-kwestie?

Zwolle: „Vlakbij... staat de gereformeerde Plantagekerk, waaraan ik na enig zoeken de 'eerste steen' ontdek, die ds W.H. Gispen 'den 2 juli 1874' legde. Gispen! — de man die zijn aardige brieven naar zijn (denkbeeldige) Jeruzalemse vriend schreef, de man die het maar 'zonderling' vond toen hij op het christelijk sociaal congres van 1891 ook vrouwen hoorde spreken. Maar ze konden toch, ontdekte hij, 'voortreffelijk in het openbaar spreken, sober, gekuischt, parlementair...'. (J. G. A. Thijs in „Trouw” van 16-2-'85).

Ja ja, in de tijd van de oude Gispen kon je nog eens wat beleven! Maar met zijn oordeel over vrouwen die 'sober, gekuischt, parlementair' in het openbaar spraken, komen we in de buurt van de vraag, die aan Paulus vanuit Corinthe werd voorgelegd: mogen vrouwen bidden en profeteren met ongedekt hoofd?

Ogenschoijnlijk een vraag die ons nauwelijks meer kan interesseren: een mode-kwestie zeggen sommigen. Maar Paulus brengt wel de apostolische traditie in stelling (11:2) en daarmee de eenheid der kerk. En voordat hij de gestelde vraag beantwoordt, gaat hij eerst eens praten over de grondverhoudingen in Gods schepping. Kennelijk raakt de vraag toch een fundamentele zaak! En dat terwijl de vraag NIET luidt: mogen vrouwen bidden en profeteren? Dát is blijkbaar geen omstrede zaak.

Ontbreekt er niet iets?

„Ik wil echter, dat gij dit weet: het hoofd van iedere man is Christus, het hoofd der vrouw is de man, en het hoofd van Christus is God”.

Misschien valt het u ook op: er lijkt iets te ontbreken. Want God is het hoofd van Christus; Christus is het hoofd van de man; de man is het hoofd van de vrouw; en de vrouw is... nee, niet het hoofd van wie of wat

DOOR
E. R. POSTMA
EINDHOVEN

dan ook. Dat stukje verhouding „de vrouw is hoofd van...” ontbreekt, is er niet. Met de drie, door Paulus aangegeven relaties is de cirkel gesloten.

In een tijd van feminisme en feministische theologie trekt natuurlijk het middelste zinnetje de meeste aandacht: het hoofd der vrouw is de man. In feite is er een groeiend verzet, ook vaak binnen de kerk, tegen Paulus' overlevering juist op dit punt. En wij dan, zeggen (de) vrouwen? Ja, als je dat ene zinnetje er uit licht, dan verlies je het zicht op en de samenhang in de orde, die God in zijn schepping eens voor al heeft aangebracht.

Toch is het verzet begrijpelijk door het misbruik, dat de eeuwen door van deze en soortgelijke teksten is gemaakt. Met als resultaat: onderdrukking van de vrouw terwijl toch ook zij een „eigenhandige” schepping van God is. En t.a.v. de man: been van zijn gebeente, vlees van zijn vlees: mannin (Gen. 2:23). Wat te denken van de man in het Oosten, die, bij het naderen van een mijneveld, eerst zijn vrouw vooruit stuurt, dan zijn ezel, en die daarna, als alles veilig blijkt, zelf komt?

Een modieuze aanpak

Jammer genoeg worden Paulus' woorden meestal meteen aangevoerd bij discussies rond „de vrouw in het ambt”. Daarmee blokkeert men direct al het zicht op de orde in Gods schepping. Maar die zaak is hier, zoals gezegd, niet aan de orde. Het gaat niet om de vraag of een vrouw mag bidden en profeteren, maar hoe: al of niet zonder sluier of hoofddoek.

We opereren niet alleen vaak met „losse” teksten, maar maken soms hele grote brokken los uit het geheel der Schrift, uit een heilsgeschiedenis die loopt vanaf Gen. 1 tot en met Openb. 22. De schepping is geen ding apart: waarom denkt u dat de HERE ons vertelt over wat Hij „in den beginne” gedaan heeft? We hadden ook zonder gekund. Maar Hij wil dat wij de omvang, de diepte van zijn heil verstaan: zijn heil beoogt, dat wat Hij geschapen heeft niet kapot gaat, maar in volle glorie terug komt. Voor niet minder is onze Heiland gestorven, begraven en opgestaan uit de doden — om nu als Koning te heersen (1 Cor. 15:24 v.).

Rang-orde?

Horen we de woorden: de man is het hoofd der vrouw, dan verbinden we dat onwillekeurig met het begrip rang-orde. Met meerwaardig en minderwaardig, superieur en... inferieur. De man is kennelijk mee-, de vrouw minderwaardig.

Bij het lezen van de Schrift merkt u, dat Paulus en anderen nogal eens verwijzen naar de „orde” in het Koninkrijk Gods. En elke keer opnieuw wordt gezegd: schik je naar die orde. Het „weest elkander onderdanig” (Ef. 5:21) is zo'n verwijzing naar die orde: schik je daarnaar, onderling, over en weer.

Maar gaat het dan om een rang-orde? Om „wie de meeste is”, het meeste te zeggen heeft? Die vraag lijkt de mens wel ingebakken. De discipelen zelf, ten overstaan van Jezus, waren aan het bekvechten over de vraag wie van hen de meeste was — tot aan de avondmaalstafel toe hadden ze het erover.

Inhoud

- 137 Ds E. R. Postma,
„Het hoofd der vrouw is de man” (1 Cor. 11:3)
- 138 Mr J. Meulink,
Herdenken
- 140 D. W. L. Milo,
Na veertig jaar - vergeven?
- 141 Drs P. J. van Kampen,
Brief aan een peetkind
- 142 T. Hoekstra,
Wat kan een man, oprecht en trouw nog doen in zulk een tijd? (ex libris)
- 143 G. J. Oonk,
Overdenking bij een herdenking (mei 1945—mei 1985)

Of volgorde?

Maar gaat het in de verhouding die God geschapen heeft om een rang-orde of om een volg-orde? In 1 Tim. 2:13 lezen we: „want eerst is Adam geformeerd, en daarna Eva”. En soortgelijk schrijft Paulus in 1 Cor. 11: „Want de man is niet uit de vrouw, maar de vrouw is uit de man. De man is immers niet geschapen om de vrouw, maar de vrouw om de man” (vs. 8, 9).

Er is een volg-orde: Adam is eerst geschapen, daarna Eva. Dat is plaatsbepalend, en ieder mens, man of vrouw, moet in Gods scheppingsorde zijn of haar eigen plaats kennen, herkennen en erkennen. Dat heeft niets te maken met meer- of minderwaardigheid, met het „de eerste = de meeste” zijn. Bijna altijd wordt gesproken en gedacht in termen als: de man mag heersen, de vrouw moet onderworpen zijn.

De man is de baas en de vrouw heeft slaafs te doen wat de man zegt.

Maar wie Paulus hoort spreken over de onderlinge verhoudingen, ook tussen God en Christus en tussen Christus en de man, die kan begrijpen, dat de kwestie van heerschappij voeren met alle geweld, „chief” zijn, heer en meester spelen, totaal niet aan de orde is. Ook niet als Paulus schrijft: het hoofd der vrouw is de man. Daarom zullen we een volgende keer moeten stilstaan bij de vraag: Wat bedoelt Paulus hier met het woord „hoofd”?

HERDENKEN

Herdenken?

In de vooravond van 4 mei 1985 zullen in Nederland de vlaggen weer halfstok hangen. Vele landgenoten zullen bloemen leggen bij de graven en gedenktekens. Om acht uur wordt het stil in Nederland. Het vervoer stopt twee minuten. Ontroerd herdenken we hen, die in de oorlogsjaren 1940-1945 zijn omgekomen. De soldaten, die in de oorlog vielen, de burgers, die bij de bombardementen omkwamen, de meer dan 100.000 joodse landgenoten, die ver van hun vaderland in gaskamers vermoord werden, de anderen die in gevangenissen, kampen en voor vuurpelotons stierven, omdat zij verzet tegen de vijand geboden hadden. Dat wij nu in vrijheid kunnen leven danken wij mede aan hen waarvoor wij twee minuten stilte in acht nemen.

En dan op 5 (of 6?) mei geven wij uiting aan onze vreugde en dankbaarheid wegens het feit, dat ons land 40 jaar geleden uit de tyrannie van de overweldigers bevrijd werd.

Deze herdenking is moeilijker geworden door het feit, dat een steeds groter aantal Nederlanders de periode 1940-1945 niet bewust heeft meegemaakt. Het zegt hen veel minder dan de ouderen op wie deze periode een onuitwisbare indruk heeft achtergelaten. Van de kant van de jongeren hoor je dan ook wel eens de reactie, dat de ouderen maar steeds over dat verleden blijven zeuren. Daar men het zelf niet heeft meegemaakt, kan men zich de situatie van de anderen ook moeilijk indenken. Ik herinner me nog, dat ik mijzelf wel eens wat ergerde wanneer mijn ouders kwamen aandragen met verhalen over de 1e wereldoorlog. Die verhalen zeiden mij weinig. Het was zo iets als het moeten kijken naar dia's van een land, dat men zelf niet kent.

Het is daarom merkwaardig, dat juist nu, na 40 jaar, deze periode van strijd en leed zoveel herinneringen oproept. Veertig jaar is geen kroonjaar. Toch komen er dit jaar naast de zeer vele boeken, die al over oorlog en bevrijding geschreven zijn weer 200 boeken uit over de oorlog. Zou dat vooral „voer” voor ouderen zijn?

De ouderen moeten er ook wel voor oppassen niet maar wat nostalgisch naar het verleden terug te blikken en daar bij stil te blijven staan. Het gevaar is ook groot, dat we dat verleden niet meer helemaal zuiver zien. En dan komt deze tijd er slecht af en gaan we de dagen van weleer verheerlijken.

Toch is het goed, dat we na 40

DOOR J. MEULINK ENSCHDE

jaar bijzondere aandacht aan bezetting en bevrijding besteden. In 1995, wanneer de bevrijding 50 jaar achter ons ligt, zal het aan-

Bevrijding

Nu de nationale bevrijdingsdag op a.s. zondag valt, komen de psalmen ter sprake, want wat zul je als gemeente zingen op die dag? Met Ps. 32 (nieuwe ber.) zingen we immers dat de HEER ons omringt met liederen van bevrijding. Maar ik kreeg dezer dagen een brief van iemand die schreef, dat hij op dit punt met de psalmen moeite had, want het Nederlandse volk is toch niet Gods volk? We kunnen wel zingen: „Gij hebt de tirannie verdreven”, maar kun je de volgende regel óók toepassen op het Nederlandse volk: „Gij doet uw volk in voorspoed leven?” Ps. 76 : 5. Ja, dat is met de psalmen wel vaker een probleem. Hoe vaak heb ik al gezongen dat ik Jeruzalem bemin en dat ik die schone stede groet bij het binnentreden, terwijl ik er nooit geweest ben. Ik heb ook vaak meegezongen: „Dan ga ik op tot uw altaren”, en dat terwijl die altaren er niet meer zijn en altaren die er wel zijn, daar moet ik niet naar toe gaan. Toch heb ik met de psalmen op dit punt wat minder moeite dan mijn briefschrijver. Ik „vergeestelijk” ze niet, maar het is bij mij meer een „associatief denken”. Ik voel de

tal oor- en ooggetuigen nog maar klein zijn. Daarom wellicht ook het grote aantal boeken dat nu verschijnt.

Nu zijn gereformeerden nog al erg op feestelijke herdenkingen. Jubilea worden erg in ere gehouden. Op grond van de tekst in Nahum 1 : 15: „vier uw vierdagen” werd vooral vroeger uitbundig veel herdacht en gevierd. Nu wordt in deze tekst Juda opgeroepen zijn vierdagen te vieren, omdat de vreugdebode naderd, en dat is wel wat anders dan het vieren van onze vierdagen. Wel bevat deze tekst ook de oproep, dat wij bij het vieren aan God dank moeten brengen. Daar moet het bij deze herdenking ook om gaan. — Niet om te vertellen over onze heldendaden en de slechtheid van die anderen, maar om ons voor ogen te stellen hoe de goede hand van onze God en Vader met ons was ook in die donkere jaren van de bezetting.

Mei 1940

Het was op een mooie lentedag, 10 mei 1940, dat de Duitse legers in de vroege ochtend om ongeveer half vier ons land binnenvielen. Slapers zoals ikzelf hebben er in Oost-Nederland niets van gemerkt. Bij het ontwaken op 10 mei waren we al bezet gebied.

Voor velen kwam de inval on-

verwachts. Hoewel Duitsland in april 1940 onverhoeds Denemarken en Noorwegen had overvallen, leefde toch bij veel Nederlanders de gedachte, dat Nederland ook deze keer de dans wel zou ontspringen. Hoe lang was het al geleden, dat vreemde troepen onze grenzen overschreden? Ook in de 1e wereldoorlog waren we er immers buiten gebleven?

Voor de regering moet de Duitse aanval niet als een verrassing gekomen zijn. Dr W. Drees vertelt in „Van Mei tot Mei”, dat de regering op grond van de mededelingen van onze militaire attaché in Berlijn, majoor Sas, de Duitsers in de nacht van 9 op 10 mei verwachtte. De Duitse kolonel Oster, een fel tegenstander van het naziregime, had aan Sas gemeld „het zwijn is afgereisd naar het Westfront”. In oktober 1939 had Sas trouwens al meegedeeld, dat Nederland binnenkort aan de beurt was. Helaas werd Sas toen nog niet serieus genomen. Op 9 mei echter wel. Alle commandanten waren dan ook gewaarschuwd op hun hoede te zijn.

De ongelijke strijd duurde slechts vier dagen.

Bijzonder geschokt werden we, toen Koningin en ministers op pinkstermaandag, 13 mei, naar Engeland vertrokken. Op dit vertrek werd door velen zeer kri-

Pastorale notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

psalmen aan, al breng ik ze niet in alle opzichten letterlijk op mezelf in toepassing. Op de eerste zondag van de oorlog konden wij als kerkelijke gemeente Ps. 79 zingen: „Getrouwe God, de heidenen zijn gekomen, zij hebben stout uw erfland ingenomen.” Er ging wat door die gemeente heen, bij zo'n psalm! Naderhand kon je wel vragen, of wij nu het erfland van God waren met verwoeste altaren, maar daar lette je toen niet op. Je associeerde het binnenvallen van de Duitsers in ons land met de inval van de heidenen in het land Israël en daar kwam nog als ontroering bij, dat de gemeente meteen wist „waar dominee stond” en hoe hij haar zou voorgaan in de komende tijd. Nu herdenken we dan de bevrijding en we kunnen psalmen

zingen als liederen van bevrijding. Ik noemde 76 : 5 al. Ik zou zó nog een greep kunnen doen: 102 : 10; 124 : 4; 136 : 7; 149 : 4 en dan vooral ook 79 : 14 „Mijn God, hoe snel vergeet men zijn bevrijding...” Genoemde psalmen koos ik uit de nieuwe berijming, maar in het Liedboek vind je, behalve het Wilhelmus, verscheidene zeer toepasselijke liederen uit Valerius' Nederlandtsche Gedenck-clanck. Zo hebben we volop mogelijkheden om de Here te prijzen vanwege het feit, dat hij gevangenen bevrijd heeft. Daartoe reken ik ook de onderduikers. En met name de „Sterrekinderen”, die, als de bevrijding niet gekomen was, in het kamp niet lang meer hadden kunnen leven of op hun onderduikadres op den duur toch gepakt zouden zijn.

Wat me dwars zit, is dat onze overheid, veertig jaar na de bevrijding, nog een paar gevangenen vasthoudt, die al die tijd reeds achter slot en grendel zitten. Die mannen mogen geweest zijn wat ze waren, maar dit is niet meer het oefenen van gerechtigheid. Dit is martelen. Ik hoop dat er een amnestie voor hen inzigt, ter gelegenheid van dit bevrijdingsfeest. 24-4-'85.

tisch gereageerd. Met name het a.r. dagblad De Standaard liet zich zeer grievend uit. Men sprak over een smadelijke vlucht van de regering, terwijl onze mannen bij duizenden sneuvelden.

Terecht echter trachtte de regering door uit te wijken haar vrijheid te behouden. Op deze wijze kon men aan de strijd blijven deelnemen en ook zorgen voor de andere niet bezette delen van het Koninkrijk.

Koningin Wilhelmina had zich liever naar de strijdenden aan de Grebbe begeven, wanneer de verbinding daarheen niet afgesneden was, om daar naar een uitdrukking van Willem III „als de laatste man te vallen in de laatste loopgraaf. (Eenzaam maar niet alleen, blz. 276). Ze was zich bewust, dat haar vertrek een verbijsterende indruk zou maken. Het landsbelang, zo schrijft ze, bracht echter de noodzaak mee de schijn op zich te laden, dat men vluchtte. Het was immers volstrekt duidelijk geworden, dat de Koningin en haar ministers in Nederland het staatsgezag niet langer vrij konden uitoefenen.

Op 14 mei kwam de capitulatie. In deze vierdaagse strijd, waarbij o.m. de binnenstad van Rotterdam werd platgelegd en andere steden met de ondergang bedreigd werden, kwamen ruim 2000 nederlandse militairen en eenzelfde aantal burgers om. Er braken vijf donkere jaren aan.

De bezettingsjaren

Nederland was militair en mentaal niet voorbereid. Daarom was het velen nog niet duidelijk hoe men zich tegenover de bezetter moest opstellen.

Verscheidene Nederlanders koesterden nog de optimistische, maar ook naïeve gedachte, dat er toch wel enige samenwerking met de Duitsers mogelijk was. Zo

werd de Ned. Unie opgericht, bedoeld als een centrum, dat min of meer geduld door de Duitsers ons volk zou kunnen verenigen om tegenover de NSB in een deel van onze nationale cultuur te redden. Het werd echter al spoedig duidelijk, dat dit alleen in open conflict met de Duitsers mogelijk was.

Onrust werd ook verwekt door een geschrift van dr H. Colijn een maand na de capitulatie „Op de grens van twee werelden”. Een geschrift, dat in elk geval niet op dat moment had moeten verschijnen. Dr H. Algra wijst er in „Mijn werk, mijn leven” op, dat hier een man spreekt die geschokt is door de oorlog en zijn evenwicht nog niet gevonden heeft. Colijn, zo vertelt Algra, kwam telkens weer met het beeld van de walvis en de olifant. Wie is de sterkste? Die vraag heeft geen zin, want zij kunnen elkaar toch niet te pakken krijgen. Net zo min zal Duitsland Engeland te pakken krijgen. En ook het omgekeerde is niet mogelijk. Die conclusie van Colijn was toen juist. Op grond van de toen bekende feiten moest de conclusie wel zijn, dat Duitsland in de toekomst het vasteland van West-Europa zou blijven beheersen. Zelfs met hulp van de Ver. Staten en Rusland zou het later nog erg moeilijk blijken te zijn om Duitsland te verslaan. Daarom moet er, aldus Colijn, op een vergelijk worden aangestuurd. Colijn bedoelde echter niet, wat men hem wel verweet, dat Nederland een sateliet van Duitsland moest worden. Nederland, zo stelde Colijn, moest in die situatie een plaats houden onder leiding van het huis van Oranje. Toch had Colijn beter kunnen zwijgen op dat moment. Zijn verhaal kwam defaitistisch over. Er kunnen altijd onvoorzien din-

gen plaats vinden. En die vonden ook plaats, toen Rusland en de Ver. Staten zich tegen Duitsland keerden. Jammer, dat Colijn, waarschijnlijk de meest vooraanstaande politicus van zijn generatie (dr G. Puchinger „Ontmoetingen met anti-revolutionairen”) met zijn gezag dit oordeel heeft gepubliceerd.

Colijn had trouwens in de zomer van 1940 zijn evenwicht weer hervonden. In die tijd hoorde ik hem voor een groep studenten en afgestudeerden in Amsterdam spreken. Hij riep toen duidelijk op om stand te houden en waar-schuwde ernstig tegen het nationaal socialisme. Hij sprak zo open, dat we een paar NSB-studenten hebben bedreigd voor het geval zij hierover iets naar buiten brachten. Colijn heeft al spoedig als een der eersten meegewerkt aan de eerste opbouw van het ondergronds politiek verzet (Puchinger).

Daar waren ook andere reacties. Zo riep prof. dr K. Schilder vanaf het begin op om de schuilkel-der te verlaten en de uniform aan te trekken. Een artikel van hem in De Reformatie had tot gevolg, dat hijzelf op 22 augustus 1940 gearresteerd en De Reformatie verboden werd. Helaas hadden de meeste publicisten niet de moed zich zo open te verzetten.

Over die vijf jaar Duits schrikbe-wind, een afschuwelijke lange nachtmerrie wil ik nu maar niet veel schrijven. Het ergste was wel de massale deportatie van de joden, die tot hun vernietiging leidde. Van de 140.000 joden werden er meer dan 100.000 van het leven beroofd. Ook voor de andere Nederlanders was de situatie ellendig. Velen werden gevangen genomen en kwamen om in concentratiekampen. Meer dan 200.000 Nederlanders verloren in deze bezettingstijd het leven.

Het ging in deze strijd ook niet alleen maar om de nationale vrijheid.

Het ging ook en vooral tegen het nationaal socialisme, een onchristelijke, ja antichristelijke levensbeschouwing, die van mensen beesten maakte.

We hebben in die jaren ervaren hoever een mens kan gaan, wanneer hij los is van God.

Nederlandse nationaal socialistische waren evenzeer onmenselijke als de Duitse.

Na de oorlog heb ik als officier fiscaal en wrn. Advocaat fiscaal veel Nederlandse oorlogsmisdadigers moeten berechten. De nationaal socialistische levensbeschouwing had velen tot duivels gemaakt. Dat geldt natuurlijk niet voor de vele meelopers, die om allerlei redenen, soms ook godsdienstige redenen (onderworpen-

Redactie

Ir. A. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

heid aan de bezettende macht, die door God gegeven was) met de Duitsers meewerkten. En in deze bezettingstijd kregen we nog een kerkstrijd, gevolgd door een scheuring in de Gereformeerde Kerken. De pogingen van zeer veel kerkelijke vergaderingen om deze zaak uit te stellen, mislukten. Deze kerkscheuring in deze tijd was voor velen wel de zwaarste beproeving.

5 mei 1945

Tenslotte kwam op 5 mei 1945 voor ons land het definitieve einde van de oorlog. Op die dag legden de Duitse soldaten in Nederland de wapens neer.

In de middag werd in hotel „De Wereld” te Wageningen de overgave getekend.

Op 7 mei volgde te Reims de algehele capitulatie van Duitsland. Helaas liet voor onze landgenoten in Indonesië de vrede en vrijheid nog enige tijd op zich wachten.

Voor ons in Nederland was nu een donkere nacht, die 5 jaar duurde, voorbij.

Nederland was weer vrij. De spanning, de vrees, de terreur en het onrecht waren na 5 jaar bezetting weg.

Nederland was een arm land geworden. Veel burgers waren omgekomen. Veel verwoestingen waren aangericht. Fabrieken leeggeroofd. Vervoersmiddelen naar Duitsland overgebracht. Berooid kwam het Nederlandse volk uit de oorlog.

Maar we waren vrij. Daarom konden we de Almachtige God uit de grond van ons hart danken met de woorden van psalm 66.

De vrijheidsvreugde was geen feestroes, want er was ook rouw in ons hart om allen, die hun leven gegeven hadden.

Koningin Wilhelmina vertolkte dat in de Troonrede, die zij in november 1945 uitsprak. Aan het slot zei zij: „wij werden ontvankelijker voor geestelijke bezinning, meer bereid tot offers,

Jeugddag 1985: Leer ons bidden!

De jaarlijkse jeugddag van de stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk (voorheen Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité) wordt dit jaar gehouden op D.V. 16 mei a.s.

Jeugddag: dat is elkaar ontmoeten, samen luisteren, samen zingen en samen bidden. Dat laatste, bidden, is dit keer het thema van de jeugddag. Eén dag zullen we dan samen stilstaan bij dit onderwerp, waarmee ieder van ons volop te maken heeft. We strijden immers als gelovigen met de wapenrusting Gods aan en blijven steeds in contact met onze Veldheer door te bidden (Efeze 6 : 18).

Naast gesprekken met jongeren en ouderen over dit onderwerp zijn er toespraken van ds G. de Lange uit Oegstgeest en ds W. Smouter uit Rijswijk. Verder zijn er optredens van het I.J.E.-koor uit Over-schie. De op de vorige jeugddag gestarte landelijke aktie voor het werk van de Wycliffe Bijbelvertalers zal worden afgesloten, waarna een nieuw projekt wordt bekendgemaakt.

De toegangsprijs bedraagt f 5,-. Koffie en broodjes zijn verkrijgbaar. Tot ziens op 16 mei in de Ned. Geref. Kerk, Westvest 30 te Schiedam. Aanvang 10.30 uur.

Roel Venderbos, secretaris

Deutzstraat 4, 2342 AC Oegstgeest, tel. 071-175273

dieper bewust van onze saamhorigheid en vaster besloten onze roeping als natie te verstaan. Te midden der verwoesting liggen hier de krachten voor herstel en vernieuwing en wij gorden ons te zamen aan om de verworvenheden te bewaren en de zwakheden te overwinnen. Te duur hebben wij onze vrijheid gekocht dan dat wij haar nu zouden misbruiken of verspillen."

De Koningin droomde van nationale vernieuwing en velen met haar.

1945-1985

Is deze droom in de achter ons liggende jaren werkelijkheid geworden?

In zekere zin wel. Nederland was economisch en financieel zwaar getroffen. Zwaarder dan de andere landen. De totale oorlogsschade bedroeg 25 miljard in gulden van 1940. 40% van het nationale vermogen was te loor gegaan.

Het materiële herstel is inderdaad geslaagd. Men sprak van het wonder van de Nederlandse opbouw wegens het snelle tempo, waarop de gevolgen van de oorlog overwonnen werden.

Maar hoe staat het in deze jaren met onze geestelijke ontwikkeling?

Is er echt sprake geweest van reformatie of was het niet meer dan restauratie, herstel van de vroegere toestand. En de geestelijke situatie was voor 1940 niet zo goed. De christenen in Nederland hadden de weelde van hun invloed en machtspositie niet kunnen verdragen.

Al tijdens de oorlog kwam er in de Gereformeerde Kerken een scheuring. Sindsdien is de verwijdering in gereformeerde kring nog groter geworden.

Gereformeerd zijn zegt nauwelijks nog iets. De ontreddering in kerkelijk Nederland, protestanten en rooms-katholiek is erg groot geworden. De invloed van het Evangelie is tanende.

Is er nu voldoende oog voor de bedreiging van onze vrijheden?

Het gevaar van het nationaal socialisme werd voor de oorlog door maar weinigen onderkend. hoewel „Mein Kampf” van Adolf Hitler daarover duidelijk genoeg was. Van dit geschrift, waarvan de 1e druk in 1925 verscheen, waren bij het uitbreken van de oorlog 8 miljoen exemplaren verkocht. Dat nationaal socialisme zal wel niet in dezelfde vorm terugkomen, maar wel in andere vormen en onder andere leuzen. De democratie wordt thans op verscheiden wijzen o.m. door buiten parlementaire acties ondermijnd. Is in Nederland bij velen niet een beginselloosheid te constateren, die deze dingen niet meer weet te onderscheiden?

In 1945 hoopten wij op een duurzame vrede. Al wordt in West-Europa niet gevochten, daarbuiten zijn steeds weer oorlogen. En ook hier gaan de oorlogsvoorbereidingen door. Alleen is het zwaartepunt verlegd. Niet meer West-Europa, maar de Ver. Staten en Rusland zijn nu de grootmachten, al hebben in Nederland veel mensen dat nog niet door.

De onverdraagzaamheid wordt steeds groter, ook tegenover hen, die naar het Evangelie willen leven. Via zogenaamde antidiscriminatiewetgeving tracht men ook christelijke organisaties van hun rechten en vrijheden te beroven.

Bezwaren tegen herdenking van de bevrijding op zondag worden genegeerd.

De eerbied van het leven wordt steeds geringer. Men heeft slechts te denken aan euthanasie en abortus.

Steeds minder wordt erkend, dat alleen het Evangelie de weg is naar vrede en vrijheid en dat Jezus Christus de enige levensvernieuwer is.

Wij gedenken dankbaar, dat God ons land van de barbarij heeft bevrijd.

Wij gedenken, dat toch ook met zorg in ons hart.

Wij gedenken, dat is wij halen ons voor de geest wat er in de afgelopen jaren met ons land gebeurd is.

Wij zien daarin toch steeds de goede hand van onze God en Vader.

Ook na Auschwitz blijven we ge-

loven, dat er niets zonder God gebeurt.

Bij dit herdenken komen er allerlei gevoelens bij ons op.

Schaamte over het vele waarin wij als Nederlandse volk en ook persoonlijk gefaald hebben.

Dankbaar over wat wij van God mochten ontvangen.

Zorg voor vele verkeerde ontwikkelingen in ons land.

Maar ook vertrouwen, dat God ons niet zal loslaten, zelfs als Hij over Nederland zou toornen.

*Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God, mijn Heer!
Op U zo wil ik bouwen,
Verlaat Mij nimmermeer.*

Na veertig jaar – vergeven?

Wanneer straks paus Johannes Paulus II Nederland bezoekt, zal hij geen vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap aantreffen. Die hebben voorwaarden gesteld, welke het Vaticaan onaanvaardbaar acht. Welke voorwaarden? Dat de paus de staat Israël zal erkennen en dat hij de algemene schuld der christenheid aan de Jodenvervolgingen zal belijden.¹⁾

Nu zou het voor de paus, hoofd van Vaticaanstad, niet moeilijk moeten zijn, de staat Israël 'de facto' te erkennen. Hij kan er immers niet om heen, die bestaat sedert 1948 en dat is goed te merken ook. Maar de tweede voorwaarde, die hiermee samenhangt, is moeilijker. Want in „De Plaatsbekleder” is aangetoond²⁾ dat paus Pius XII (1939-1958) met zijn kerk de oorlog overleefde, zonder een vinger naar de ten dode vervolgde Joden uit te steken; sterker, door zich doof te houden voor alle verzoeken om hulp. Deze onuitwisbare schuld van „Gods plaatsbekleder” drukt echter niet uitsluitend op Rome's kerk. Eigenlijk zijn wij allen, die de oorlog overleefden, in zekere zin schuldig aan de dood van hen, die naast ons vielen. Een schuldigheid, die we alleen aan onze Heiland kwijt kunnen.

—o—

Wanneer we de stapel boeken, geschriften en documentatie willen overzien, die samen de feiten, de wrede daden, het verzet, de strijd en vooral de geestelijke strijd beschrijven, kan dat alleen door het materiaal te categoriseren. Het zou wellicht even onjuist zijn, de Roomse Kerk in haar

DOOR D. W. L. MILO DALMALLY

geheel aansprakelijk te stellen voor het lot van zes miljoen Joden – wat hebben R.K. broeders en zusters geen individuele moed betoond!; als om de christenheid in haar geheel „na Auschwitz” te verdoemen; de christenen hebben vele voorbeelden van zelfverloochening, moed en reformatische revolutie geleverd. Het waren trouwens niet alleen de Joden, die met uitdijging bedreigd werden; ook de Jehovah-getuigen, de Zigeuners, de intelligentsia die de drogredenen der Nazi's doorzag, en de communisten werden onbarmhartig afgeslacht.

Categoriseren dus. Dan zijn daar eerst de dagboeken met documentatiemateriaal. Er bestaat een boekje „Nazihel”³⁾, dat foto's toont van Duitse concentratiekampen, zoals die door de geallieerden werden aangetroffen. Het geeft u de neiging een glas water te drinken. Was het zo erg? Nee, het was veel erger. Bergijpelijk dat zij, die de Nazi's overleefden, daar voor levenslang de stigmata van overhielden. – Over de persoon

van Adolf Hitler zijn diverse boeken geschreven⁴⁾; we noemen slechts Alan Bullock. Hij tekent een mens, wiens adem in zijn neusgaten is, weinig begaafd maar tijdelijk drager van massale demonische hartstochten. We kunnen hem de casus belli aan de hals hangen – maar zonder zijn kliek, en zonder de stomme onwetendheid van miljoenen, zou er niets zijn gebeurd. – In zijn boek⁵⁾ tekent dr J. Presser de vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom op voorname wijze. Maar nog eens, het waren niet alleen de Joden, die de rekening moesten betalen. – Het jonge meisje Anne Frank schreef haar wereldbekende dagboek⁶⁾; een ontroerend-onschuldig relaas van een puber. – De onder ons bekende Adriaan van Boven gaf in zijn „oorlogsdagboek van een ambtenaar”⁷⁾ meer dan een ontroerend relaas: hij heeft geworsteld met de schuld, de verantwoordelijkheid, het recht van opstand en antigeweld, meer dan van een ambtenaar kon worden verwacht. – Hoek's „Dodenwacht bij onze gevallen”⁸⁾ tekent⁹⁾ de oorlogsdagen van mei 1940, waarin bijna 2000 onervaren Nederlandse soldaten de dood vonden. Ze worden alfabetisch met hun militaire gegevens vermeld. – De bekende roman-schrijfster H. J. van Nijnt-Doffegnes heeft in haar „Het geheime dorp” de lotgevallen van

⁴⁾ A. Bullock, „Hitler, leven en ondergang van een tiran”, Bruna 1952.

⁵⁾ dr J. Presser, „Ondergang”, Staatsuitgeverij 1965.

⁶⁾ Anne Frank, „Het Achterhuis”, Contact 1947.

⁷⁾ Adr. v. Boven, „Jan Jansen in bezet gebied”, Kok 1946.

⁸⁾ Zomer & Keuning 1945.

¹⁾ NRC 26-3-85.

²⁾ R. Hochhuth, „Der Stellvertreter”, Contact 1963.

³⁾ uitg. v. Holkema en Warendorf.

bewoners en verzorgers⁹⁾ van een ondergronds dorp in de bossen tussen Nunspeet en Vierhouten beschreven; zoals er vele locale verslagen zijn gepubliceerd. Boeiend, maar zonder de ethische problemen te raken. – Nog zakelijker is Ballintijn's „Kroniek van de tweede wereldoorlog”, een oorlogsdagboek met data, feiten en documenten.¹⁰⁾ – En een vluchtige opsomming van deze categorie zou allerm minst volledig zijn, wanneer niet dr L. de Jong's levenswerk zou worden vermeld.¹¹⁾

—o—

Maar er zijn andere categorieën. Geschriften, die weliswaar feiten verslaan, maar waarbij de ethische verwerking van die feiten naar voren springt. „Jan Jansen”⁷⁾ behoort mede in deze rubriek thuis. – Ook de brochures¹²⁾ van dr F. J. Krop, over Gevangenis en Concentratiekamp in Scheveningen en Haagse Veer, welke gedichten bevatten van „Melis Stoke” (de Jood Salomonson, die in gevangenschap christen werd) brengen ons verder. – Het schone boekje „Die weise Rose” bewijst¹³⁾ dat er in het hof van de leeuw een bewust studentenverzet is geweest, dat met de dood werd bekocht: „de naam Duitsland blijft voor goed besmet, wanneer niet de Duitse jeugd opstaat, om tegelijk te wreken en te verzoenen, om haar onderdrukkers neer te slaan, en een nieuw geestelijk Europa op te bouwen”. Zo ongeveer sluit het af. (Dat „das Neuropa” van Duitsland uit zou moeten worden gebouwd, kunnen we deze jonge mensen moeilijk kwalijk nemen: het was hun ingehamerd. Dat deed trouwens keizer Wilhelm II al, en dr A. Kuyper wensde in zijn nieuw Europa minister van buitenlandse zaken te zijn). – Een ander kostelijk boekje is „De stilte der zee” van de Belg Verkors: een voorbeeld¹⁴⁾ van beschaafd mentaal verzet tegen een ingekwartierde Duitse officier, die beleefde monologen hield waarop nimmer geantwoord werd, en die eindelijk zijn positie verloren gaf door vrijwillig naar het Oostfront te vertrekken, waar een wisse dood hem wachtte. „Ik kan onmogelijk een ander menselijk wezen, al is hij ook mijn vijand, krenken, zonder er zelf onder te lijden”, zegt de schrijver in zijn inleiding. – In zekere zin (want het verzet ging niet uitsluitend via de drukpers)

mag hier ook het revolutionaire werkje „Intermezzi II” van de componist Hendrik Andriessen worden aangestipt, dat in 1942 illegaal verscheen als een verboden bijdrage aan de R.K. School voor Kerkmuziek te Utrecht. – De vrijwillige dood van goede Duitse soldaten, die geen medemens wilden doden voor een kwade zaak, werd mede gevonden door de kerkorganist en componist Hugo Distler.

—o—

Apart mogen genoemd worden die boeken, welke van een reformatische revolutie getuigen. Als revolutie de omverwerping van die Neu-Ordnung beoogde, gaf de reformatie daar een bizonder karakter aan. De genoemde brochures van dr Krop behoren hier deels toe. Ook „Het grote gebod”, gedenkboek van verzet in LO en LKP (= landelijke organisatie van onderduikers en landelijke knokploegen) geeft duidelijk het „Gode meer gehoorzaam dan mensen” door. – Ds Knoop heeft¹⁵⁾ meer dan zijn kampervaringen gegeven: hij heeft getracht die ervaringen op christelijke wijze te verwerken. Bizonder ds J. Overduin¹⁶⁾ slaagde hier in; beide schrijvers hebben de hel van Dachau overleefd.

Wie het niet overleefde was Etty Hillesum¹⁷⁾. Zij heeft blijmoedig de dood gevonden, nadat ze tallozen in Amsterdam en Westerbork heeft vertroost. Van haar zijn de woorden opgetekend: „het enig menswaardig gebeuren, dat ons is overgelaten, is knielen”. Van haar gebed zei ze: „het is mijn intiemste gebaar”; „zo maar te liggen en een gebed te zijn”. „Grootmoedig te aanvaarden, dat men fouten maakt en misstappen begaat”. „De westerling aanvaardt het lijden niet als behorende bij het leven. Daarom kan hij nooit positieve krachten putten uit het lijden”. Etty wensde te zijn „het denkende hart van de barak”: meedenkend en meegevoelend met angstige gevangenen, die als slachtoffers de dood ingingen.¹⁸⁾

Een andere Jodin, die het lijden positief verwerkt heeft – dat is: zonder daar wraakgevoelens of lidtekens van over te houden – is de schrijfster J. R. Dobschiner in haar boek „Te mogen leven”.¹⁹⁾ Maar verreweg de uitnemendste schrijver is Floris B. Ba-

kels²⁰⁾, die in zijn boeken „Nacht und Nebel” en „Verbeelding als wapen” de mensheid een voorbeeld geeft van het leven uit de Geest van God. Hij schreef „over beschaving, gerechtigheid en zachtmoedigheid, eerbied, schoonheid, wetenschap”; over „beschaving die onschatbare fonkelende beschaving van ons Holland, die zich uit in eigenschappen van karakter, ziel, geest en verstand, in godsdienst, kunst en wetenschap – die geleerd, gekoesterd, ingeschonken en gedronken wordt in ons heilig Hollands gezin, dat ik verenigd zie om de tafel, in een warme kamer onder lampeschild”. – „Het gebed... een direct contact met Christus, Die je concreet aanhoorde, je concreet bijstond, ja concreet achter je of naast je kwam. God was uiteraard nooit te zien. Christus was bij herhaling te zien, en Zijn aanwezigheid was bijna altijd duidelijk voelbaar”. Dat schreef een man, wiens ogen alle ellende van de wereld hebben gezien, maar die in het kamp christen werd!

—o—

We zijn niet klaar, wanneer de paus alle schuld der christenheid zou belijden; al tracht kardinaal Willebrands ons te overtuigen, dat Pius XII volkomen integer was en „om erger te voorkomen” publiek gezwezen heeft²¹⁾ over de Joden-vervolgingen. We kunnen een boek als „Danseres zon-

der benen” met ontroering en instemming lezen²²⁾ – maar het geeft onvoldoende antwoord op de vraag: wat doen we met het lijden, de gemeenschappelijke schuld, de oorlog en de oorlogsdreiging?

De heer P. Menten, die zijn straf als oorlogsmisdadiger heeft uitgezeten en zich in zijn Ierse vesting zou willen terugtrekken²³⁾, krijgt daartoe geen verblijfsvergunning; op 86-jarige leeftijd deelt hij het lot van de wandelende Jood. Zijn we er blij mee? En het boek „Kasteel in Ierland”²⁴⁾, dat haarscherp tekent hoe oorlogsmisdadigers elkaar na dato in den vreemde bijstaan en afmaken, hoe slechte gewetens hun eigen straf meedragen – biedt wel een grimmige lach, maar geen vertroosting, geen vrede.

De oplossing van lijden, schuld en wrok ligt bij onze Heiland. Als we Hem navolgen, metterdaad, kunnen we wellicht ondergaan bij het geweld. Maar vooraf zal het wapen des Geestes getrokken moeten worden, dat alle aardse terreur overmag. Zo heeft het de Duitse predikant D. Bonhoeffer gedaan. Het toppunt van vrijheid, zo zei eens wijlen prof. B. Holwerda, luidt: delf vrouw en kinderen het graf, neem goed en bloed ons af, het brengt u geen gewin, wij gaan ten hemel in en erven koninkrijken.

²²⁾ Clara Asscher-Pinkhof, „Danseres zonder benen”, Leopold, 1966.

²³⁾ couranten in maart 1985.

²⁴⁾ J. G. Toonder, „Kasteel in Ierland”, Boekenweek 1970.

Brief aan een peetkind

We weten wel wat van verzetsstrijders als ds Slomp, alias „Frits de Zwerver”, van Johannes Post, van de Deense dominee Kai Munk, van de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer. De rij zou een stuk langer kunnen worden.

In een dik Duits boek las ik over Alfred Delp. Hij was pater, een man dus die misschien niet heel dicht bij onze achtergrond heeft gestaan. Maar anderzijds een man die in de brief die ik hieronder vertaal heel wat verwoordt van wat ik meen dat het christelijk getuigenis is, en de hoop, die een gelovige hebben mag, zelfs temidden van haat, fanatisme en misdaad. De brief werd geschreven op 23 januari 1945.

Lieve Alfred Sebastian,

Als grote vreugde en bemoediging ontving ik vandaag het bericht van je geboorte. Ik heb je gelijk met mijn gebonden handen een krachtige zegen gezonden en omdat ik niet weet of ik je ooit in dit leven zien zal, wil ik je deze brief schrijven, waarvan ik ook niet weet of die je ooit bereiken zal.

Je hebt een zware tijd uitgekozen

**DOOR
P. J. VAN KAMPEN
ZEIST**

om in geboren te worden. Maar dat maakt niets uit. Een goede kerel speelt het in alle omstandigheden wel klaar. Je hebt goe-

⁹⁾ Callenbach 1947.

¹⁰⁾ v. d. Loeff, Enschede 1945.

¹¹⁾ „De Bezetting” geeft in 5 delen de uitzendingen van de NTV weer.

¹²⁾ uitg. stg. „Geloof en vrijheid”.

¹³⁾ Inge Scholl, „Die weise Rose”, Fischer Bücherei, Frankfurt 1955.

¹⁴⁾ uitg. Manteau, Brussel, 1944.

¹⁵⁾ H. Knoop, „Een theater in Dachau”. Oosterbaan & le Cointre, z.j.

¹⁶⁾ J. Overduin, „Hel en hemel van Dachau”, Kok 1947.

¹⁷⁾ Etty Hillesum, „Het verstoorde leven”, de Haan, Haarlem. 1981.

¹⁸⁾ idem, „Het denkende hart van de barak”, idem, 1982.

¹⁹⁾ Wever, 1974.

de ouders, die je wel zullen leren hoe je de dingen moet aanpakken en meester worden.

En je hebt twee goede namen ontvangen. Alfred was een koning, die voor zijn volk veel gebeden heeft, hard werkte en veler hart won. De mensen hebben hem nooit begrepen en hem sterk bevochten. Later hebben ze erkend wat hij voor zijn volk gedaan heeft en hebben ze hem „de Grote” genoemd. Het volk Gods noemde hem echter „de Heilige Alfred”. Sebastian was een dapper officier van de Keizer en de Here God, maar omdat de keizer van God niet wilde weten, maakte hij in zijn dwaasheid scherpe pijlen van haat en wantrouwen en liet de officier daarmee doorboren. Sebastian kwam nog eenmaal tot bewustzijn, met geschonden lichaam maar met ongebroke geest. Hij hield de keizer zijn dwaasheid voor, ... maar dat kan je overal lezen en je ouders zullen je dat allang verteld hebben, lief klein petekind. Ik wil daar alleen maar aan herinneren dat in je namen een hoge plicht besloten ligt; men moet zijn naam waardig en met ere dragen, moedig en taai en standvastig moet je worden, als je namen in je leven bewaarheid willen worden.

Ja, mijn lieve jongen, ik zou aan die namen graag nog een last, een erfenis, toevoegen. Je draagt ook mijn naam. En ik zou zo graag willen dat je begrijpt wat ik zou hebben gewenst, als we elkaar in dit leven nooit zullen ontmoeten. Dat was de zin die ik me in mijn leven stelde, die aan mijn leven gesteld werd: de lofprijzing en aanbidding van God te vermeerderen. Ertoe bij te dragen dat de mensen zouden leven naar Gods ordening en in Gods vrijheid. Dat ze echt mensen zouden kunnen zijn. Ik wilde helpen en ik wil helpen om een uitweg te vinden in de grote nood waarin wij mensen terechtgekomen zijn en waarin we het recht verspeeld hebben mensen te zijn. Alleen degene die aanbidt, die liefheeft, die naar Gods inzettingen leeft, is mens, is vrij en in staat te leven. Daarmee heb ik je iets gezegd dat ik je toewens, als inzicht, als opgave en als opdracht.

Lieve Alfred Sebastian, wat moet een mens in zijn leven toch veel tot stand brengen.

Vlees en bloed alleen zullen het niet klaarspelen. Als ik nu in München zou zijn, zou ik je een dezer dagen gedoopt hebben. Ik zou je deelgenoot maken van de goddelijke waarde, waartoe we geroepen zijn. Als de liefde Gods eenmaal in ons is, verandert ze ons. Vanaf dat moment zijn we mensen die iets extra's hebben, de kracht van God staat ons ter

beschikking. God zelf leidt ons leven met ons mee; dat moet zo blijven en steeds meer worden, kind. Daarvan hangt het ook af of een mens uiteindelijk waarde heeft of niet. En hij zal een waardevol mens worden.

Ik leef hier op een zeer hoge berg, lieve Sebastian. Wat men zovaak „leven” noemt, ligt ver beneden me, in een duisternis zonder contouren en vol verwarring.

Hierboven komen de menselijke en goddelijke eenzaamheid vaak in ernstig gesprek met elkaar. Je moet sterke ogen hebben, anders kan je het licht niet verdragen. Je moet goede longen hebben, anders raak je je adem kwijt. Men

moet geen last hebben van hoogtevreze, je op deze eenzame hoogte staande kunnen houden, anders stort je naar beneden en val je ten prooi aan kleinheid en geniepigheid.

Dat zijn mijn wensen voor je leven, Alfred Sebastian: ogen die licht kunnen verdragen, goede longen en het vermogen de vrijheid en de hoogte te zoeken en je er staande te houden. Dat wens ik niet alleen aan je lichaam toe en aan je uiterlijke ontwikkelingen of je levensomstandigheden. Veel meer nog wens ik het je toe aan je innerlijk, dat jij je leven als mens met God zal leiden, als mens in aanbidding, in liefde, in vrijheid en dienst.

Moge de Almachtige God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest je zegenen en verder leiden.

Je peetoom Alfred Delp

Ik heb dit met geketende handen geschreven. Deze geketende handen laat ik je niet na, maar de vrijheid die boeien draagt en daarin toch zichzelf trouw blijft, zij je geschonken als schoon, teer en kostbaar geschenk.

P.S. Anderhalve week na het schrijven van die brief werd Alfred Delp vermoord. Dat gebeurde in de strafgevangenis van Berlijn-Plötzensee. Hij werd 37 jaar.

Wat kan een man, oprecht en trouw nog doen in zulk een tijd?

Hebt u wel eens van pater Kolbe gehoord? Hij was een Franciscaner monnik, geboren in 1894. Vóór de Tweede Wereldoorlog heeft hij een tijdlang als zendeling in Japan gewerkt, in 1941 stierf hij in Auschwitz. Dat ging zó: één van zijn medegevangenen was uit het kamp gevlucht en als straf daarvoor werden willekeurig tien andere gevangenen tot de hongerdood veroordeeld. Een van de tien begon vreselijk te huilen, hij had vrouw en kinderen en hij kón zijn lot niet aanvaarden. Toen stapte pater Kolbe naar voren en vroeg of hij voor de ander in de plaats mocht komen. Zelfs de SS kwam daarvan onder de indruk en gaf toestemming voor de ruil. Gevangene nummer 5659 heeft de oorlog overleefd en pater Kolbe, nummer 16670 ging de hongerbunker in. De veroordeelden stierven een verschrikkelijke dood, ze kregen absoluut geen eten en drinken, maar pater Kolbe is hun steun en troost geweest. Een gevangene die de cellen schoon moest houden, heeft later verklaard dat de SS-ers de blik van de pater niet konden verdragen. Toen er een keer een aantal verhongerden naar buiten gedragen werd, schreeuwden ze hem toe: „Kijk naar de grond, niet naar ons!” Hij stierf hun te langzaam; misschien heeft zijn houding ook zo veel respect afgedwongen dat ze hem daarom een laatste gunst verleenden en hem met een injectie afmaakten.

Ik ontleen deze geschiedenis aan het boek „De Plaatsbekleder”, door Rolf Hochhuth. Het is een toneelstuk waarin centraal staat dat paus Pius XII ondanks de aandring van velen nooit openlijk heeft geprotesteerd tegen de beestachtige behandeling en uitroeiing van miljoenen Joden. Hij wist wat er aan de hand was, maar hij heeft geweigerd krachtig en duidelijk te protesteren. Op 28 oktober 1943 schreef Hitlers gezant uit Rome: „Hoewel de paus naar verluidt van verschillende kanten onder druk is gezet, heeft hij zich tot generlei demonstratieve uitlatingen tegen het wegvoeren van de Joden laten verleiden. Al zal hij er rekening mee houden dat deze houding hem door onze tegenstanders kwalijk zal worden genomen, hij heeft ook ten aanzien van deze netelige kwestie alles gedaan om de verstandhouding met de Duitse regering niet in gevaar te brengen.”

Wát deze paus beziel mag hebben, ik heb er geen idee van, maar de houding van de hoogste Rooms-katholieke autoriteit staat wel in een heel schril contrast met die van pater Kolbe. Met respect denk ik terug aan de kerkeraad van de Gereformeerde kerk in Appelscha. Het moet in diezelfde tijd zijn gebeurd, ik was nog maar een jongen van een jaar of dertien maar het heeft toen diepe indruk op me gemaakt. Die kerkeraad paste de tucht toe op een lid van de gemeente dat NSB-er was. Die kerkeraad durfde het aan, midden in de oorlog, de gemeente mee te delen dat die en die (hij werd inderdaad voluit met zijn naam genoemd) uitgesloten werd van

EX LIBRIS

**DOOR
T. HOEKSTRA
ZWOLLE**

de gemeente des Heren en daarom te houden was als een heiden en tollenaar naar het bevel van Christus. Ook werd de gemeente vermaand zich niet met hem te vermengen opdat hij beschaamd zou worden, nochtans hem niet houdend als een vijand maar bij wijlen vermanend gelijk men een broeder doet. Zie het formulier voor de Ban of afsnijding der gemeente. Hoe jong ik ook was, ik vóelde de spanning in de kerk toen dat hele formulier volledig werd voorgelezen, en ik had ook toen al diep respect voor de ambtsdragers die zó bewezen hoe zij ernst maakten met de zaak, hoe zij ervoor durfden te stáán. Nu, veertig jaar na de bevrijding voel ik dat respect nóg, en ik schrijf dit hier neer als een klein huldebetoon aan de broeders van toen!

Het was die geest die ook sprak uit het beroemd geworden Lied van de Achttien Doden. Jan Campert schreef dit naar aanleiding van de terechtstelling van de zogenaamde „Geuzen” die van diezelfde geest hadden getuigd:

*Wat kan een man, oprecht en trouw,
nog doen in zulk een tijd?
Hij kust zijn kind, hij kust zijn vrouw
en strijdt de ijdele strijd.
Ik wist de taak die ik begon,
een taak van moeiten zwaar;
maar 't hart dat het niet laten kon,
schuwt nimmer het gevaar;
het weet hoe eenmaal in dit land
de vrijheid werd geëerd,
voordat een vloekb're schennershand
het anders heeft begeerd.*

Ach, het is niet van die „hoge” poëzie, dat gedicht van Jan Campert. Eigenlijk geldt hetzelfde als in „Celdroom” van Van Randwijk staat: „Hij schreef het beter met zijn leven”. Dat heeft ook Jan Campert gedaan, hij liet het niet bij woorden alleen,

hij hielp metterdaad zijn bedreigde Joodse medemens en hij betaalde daarvoor in een concentratiekamp met zijn leven, in Neuengamme, januari 1943, veertig jaar oud. Ik eindig deze keer met twee strofen uit „Hollands Lied”, ook van Jan Campert. Zij spreken voor zichzelf:

*Ik weet, ik weet zo zeker als het bloed
in 't Sticht en 't Zeeuwse land,
in Brabant, 't Gelderse, de voren voedt –
Eén is er die mijn volk behoedt
al schijnt het overmand.*

*Vertrouw gerust daarop, maar laat niet af
ook al beheerst ge uw hand:
gedenkt de vele doden in hun graf,
waarvan een elk zijn leven gaf
voor ons klein Vaderland.*

Overdenkingen bij een herdenking

(mei 1945 - mei 1985)

In de maand mei van dit jaar zal op vele plaatsen in Europa het feit herdacht worden, dat op 7 en 8 mei 1945 respectievelijk in Reims en in Berlijn de capitulatie van de Duitse legers zijn beslag kreeg. Dit alles is nu 40 jaar geleden. Er zal weer veel aandacht gegeven worden aan wat veertig jaar geleden in ons werelddeel zich afspeelde. Radio en T.V. zullen er ruim aandacht aan besteden. Ook zullen er weer veel nieuwe boeken verschijnen over het thema Tweede Wereldoorlog, als een lawine stort zich een pakket titels uit over ons land, ergens las ik over minstens vijftig nieuwe boeken. Ook zullen er weer duizenden op de avond van de vierde mei trekken langs onze monumenten, ze zullen er weer staan bij het monument op de Dam in Amsterdam, op de Waalsdorpervlakte, bij dat, althans wat mijzelf betreft, zo ontroerende monument op de heide bij Westerbork, vanwaar 93 treinen volgepakt met Nederlandse joden, hun reis begonnen naar de vernietigingskampen in Polen.

Er zal een korte stilte betracht worden, er zullen ongetwijfeld weer mooie woorden gesproken worden, waarin we elkaar weer opnieuw plechtig beloven dat we alles in het werk zullen stellen om te voorkomen, dat opnieuw een totalitaire ideologie het leven tot een hel zou maken in de wereld, waarin wij nu, en onze kinderen in de toekomst, moeten leven. En vooral zij, die het zelf meemaakten, zijn vaak met grote bezieling bezig iedereen, voor wie dit alles steeds meer een verhaal uit een boek dreigt te worden, er van te doordringen hoe belangrijk het is te weten, wat er gebeurde en ook proberen te begripen, waarom de dingen gebeurden, zoals ze gebeurden. Alleen hun aantal wordt steeds geringer en er komt een moment, dat ook de indringende, waarschuwend stem van de laatste

DOOR
G. J. OONK
HEERENVEEN

oorlogsveteraan zal verstommen. Maar dan hebben we, dacht ik, het verhaal van de oorlog in vele toonaarden kunnen horen en je vraagt je wel eens af, wie alles wat er nu nog verschijnt, ook daadwerkelijk zal gaan lezen. Heeft deze vloed van literatuur nu ook bijgedragen tot een groeiend historisch besef? Of komen we in ons land niet verder, dan te constateren, dat het wel heel erg is geweest om dan vervolgens onder het motto, dat je nu eenmaal niet zo lang bij het verleden kunt stilstaan, rustig verder te leven, ons wat afsluitend van de

wereld rondom ons heen, ons misschien ook wel wat afschermend tegen stemmen, die ons waarschuwen willen en ons oproepen waakzaam te zijn voor bedenkelijke ontwikkelingen in onze tijd. Natuurlijk hoeven we als christenen niet onmiddellijk in elke demonstratie mee te lopen, ons niet direct in te zetten voor wéér een nieuw actie-komitee, er worden ook veel loze kreten geslaakt, vaak blijkt ook veel onkunde, men wordt dan ook heel gemakkelijk gemanipuleerd.

Fascisme

Als het gaat om de zin van de herdenking dit jaar zal daar ongetwijfeld heel vaak gesteld worden, dat die hierin gelegen is, dat we inzien welk een gevaar het fascisme in zich bergt en dat we elke vorm van neo-fascisme de kop moeten indrukken. Daarbij zal het accent vallen op de bestrijding van het rascisme, immers dat is toch het meest stuitende kenmerk geweest van het fascisme, zoals dat zich openbaarde in Hitler-Duitsland. Ik denk ook, dat die aandacht voor dit aspect van het fascisme terecht is. Maar daarmee is niet alles gezegd. Bovendien is de term fascisme kennelijk voor allerlei uitleg vatbaar, wat niet zo vreemd is aangezien ook de kenners van het fascisme er moeite mee hebben een duidelijke definitie te formuleren. Tegenwoordig is het al gebruikelijk om de term fascisme te hanteren in al die gevallen, waarbij de overheid het noodzakelijk acht bepaalde vormen van geweld toe te passen ten einde onze rechtsstaat in bescherming te nemen. Toen na de wereldoorlog in Oost-Europa de ene volksdemocratie na de andere ontstond, waarbij uiteindelijk een puur communistische staat over bleef, werden allen, die hieraan niet mee wilden werken voor het gemak maar aangeduid als fascist. En de Prawda, schrijvend over de Hongaarse opstand in 1956, concludeerde,

dat hier sprake was van duidelijk fascistische invloeden. Op deze manier wordt de term fascisme niet meer dan een ordinaar scheldwoord. Wie soms de uitingen van de „spuitbuscultuur” op muren, viaducten en schuttingen leest, kan ook daaruit concluderen, dat er zeer vreemd met de term fascisme wordt omgesprongen.

Willen we serieus waken voor de herleving van het fascisme in onze tijd, dan is het nodig eerst goed te weten, waar de wortels van deze ideologie in het verleden hebben gelegen en dat is niet eens zo'n eenvoudige zaak. Vanzelfsprekend kan dit artikel in Opbouw niet de pretentie hebben dit volledig te doen. Er zijn over dit thema zeer grondige studies verschenen, het enige wat ik in het kader van dit artikel zou willen doen, is een poging te wagen aandacht te vragen voor een aantal oorzaken, die leidden tot het ontstaan van het fascisme bij bepaalde groepen in de samenleving.

Cultuurcrisis

Een oorzaak die vaak genoemd wordt is die van een door een grote economische crisis getroffen samenleving, waarvan velen zich in hun wanhoop laten misleiden door een demagoog als Hitler en hem dan blindelings volgen.

Dan de lieden van bedenkelijk alloo, die zich uitstekend thuis voelen in de sfeer van gewelddadigheid, waarin ze hun lusten kunnen botvieren. Dit was er natuurlijk óók, maar dan blijven we toch met de vraag zitten, hoe het mogelijk is, dat óók mensen, die allerm minst in een wanhopige situatie verkeerden, soms hoogbeschaafde mensen, soms ook eerlijke idealisten, zich toch aansloten bij de Nazi-partij of er althans mee sympatiseerden. Als we dit constateren kunnen we het niet laten bij een sociaal economische verklaring alléén. We kunnen dan vaststellen, dat de oorzaken veel dieper liggen, nl. dat er eigenlijk een sprake is van een cultuurcrisis.

Er was vóór de eerste wereldoorlog toch duidelijk sprake van een vooruitgangsoptimisme, we waren toch op de goede weg. Je komt dit tegen bij de liberale denkers, ook het democratisch socialisme ziet steeds meer van haar idealen verwezenlijkt, de technocraten hebben het idee, dat de mens steeds meer greep krijgt op het wel en wee van deze wereld. En in deze wereld breekt dan een wereldoorlog uit, die slechts verschrikkingen biedt, die mensen diep heeft geschokt. Voor hen stort de wereld in, ze zijn radeloos, ze zijn de zin van hun leven kwijt geraakt. Dan komt

daarbij nog in 1917 de Russische Revolutie. Uiteraard voor de aanhangers van de leer van Marx een teken van hoop, echter voor verreweg de meesten hier in het westen een schrikbeeld, zeker als men constateert dat het bewind van de Bolsjewieken al vrij spoedig afglijdt naar een dictatuur, die zeker in de tijd van Stalin in bepaalde opzichten een griezelige verwantschap vertoont met het Nazi-regiem in Duitsland. Voeg daarbij dan ook de na-oorlogse jaren geen herstel brengen van de stukgeslagen zekerheden — met name in Duitsland en Italië verslechtert de situatie eigenlijk alleen maar — dan is daarmee wel voldoende getekend de diepe crisis waarin Europa zich bevindt. Wat Duitsland betreft kwam daarbij uiteraard ook nog de vernedering, de verloren oorlog, het gevoel onrechtvaardig te zijn be-

handeld. In dit Duitsland schreef Oswald Spengler zijn „Untergang des Abendlandes“, waarin alle optimisme verdwenen is en eigenlijk ook geen enkel perspectief meer geboden wordt. En in deze volgens Spengler tot ondergang gedoemde wereld, verschijnen dan mensen als Mussolini en Hitler ten tonele, zij pretenderen wél een toekomst te kunnen bieden voor al die onzekere, vertwijfelde mensen. En hun aanhang groeit, ook bij mensen, die maatschappelijk gezien, misschien geen reden tot wanhopen hadden. Sommigen doen dat zeer overtuigd, anderen wat aarzelend, op de duur toch overstaggaand, slechts weinigen komen tot de overtuiging, dat ze misleid worden en hebben de moed om terug te keren op hun schreden, om tenslotte zelfs actief verzet te plegen. (wordt vervolgd)

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerken van Zaandam en Oostzaan

Het adres van ds L. G. Compagnie luidt: Treilerstraat 148, 1503 JM Zaandam. Tel. 075-310770.

Ned. Geref. Kerk Haarlem

Wijziging scribaat — Als scriba is benoemd ingaande 1 mei 1985: de heer C. Heetebrij. Driehuizerkerkweg 72, 1985 EM Driehuis. Telefoon 02550-22014.

Na enkele jaren van lijden is op koninginnedag van ons heengegaan onze zwager en oom

JAN FREERK STULP

echtgenoot van Jenny Buitenbos,
eerder weduwnaar van Wijske Holwerda.

Met dankbaarheid denken wij terug aan de warme christelijke liefde en trouw die hij in zijn goede dagen betoond heeft aan zijn vrouw en kinderen, aan ons als familie, aan de kerk des Heeren, en met name in de bezettingstijd ook aan zijn vaderland.

Moge de Heere zijn weduwe en kinderen troosten.

Zuidhorn: Y. Holwerda
Kampen: M. J. Holwerda-Goris
Buitenpost: Y. Holwerda-Kamminga
Zuidhorn: D. Holwerda
Ch. H. Holwerda-Galenkamp
kinderen en kleinkinderen

BOEKENNIEUWS

Drs. H. de Jong,
Handelingen 7 - Om het christelijk lezen van het Oude Testament
102 pag. f. 15,50

Is de Bijbel en m.n. het O.T. een joods boek? Zijn wij voor het verstaan ervan eigenlijk aangewezen op de synagoge? Of belijdt de christelijke kerk terecht dat het de Geest van Jezus Christus is die door de profeten gesproken heeft? Het zijn o.a. deze vragen die in dit boek ter sprake komen.

Nog leverbaar van dezelfde schrijver:
Maar Jezus zegt - De Bergrede uitgelegd voor de gemeente f. 17,00

Ds. H.J. Hegger,
Mijn weg naar het licht
13e herz. druk 213 pag. f. 21,00

Dit boek geeft het bewogen verhaal van H.J. Hegger, zijn worsteling om het licht, zijn weg naar de bevrijding door de gelovige overgave aan Christus als zijn enige en volkomen Zaligmaker. Het boek is verrassend om zijn eenvoud en niettemin boeiend als een film.

Prof. dr. J. Douma,
De Tien Geboden I (deel 2 uit de serie Ethische Bezinning), met een bijdrage van prof. drs. J.P. Lettinga,
169 pag. f. 19,75

Uit dezelfde serie zijn reeds leverbaar:

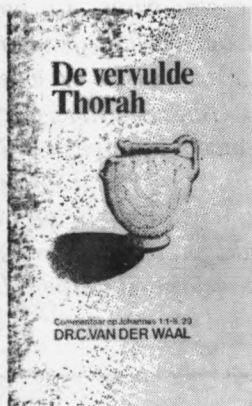
dl. 1 - *Verantwoord handelen* f. 19,50
dl. 8 - *Abortus* f. 16,00
dl. 9 - *Homofilie* f. 15,50
dl. 10 - *Rondom de dood* f. 21,00
dl. 13 - *Politieke verantwoordelijkheid* f. 23,50

DE TIEN GEBODEN I
DR. J. DOUMA

Drs. O. Mooiweer,
Geschenk en Opdracht - Bijdragen over de prediking, de eredienst en het gemeenteleven 102 pag. f. 14,50

Drs. Th. Peppink,
Bijbelse overdenkingen - Oude Testament 90 pag. f. 14,00

Dr. C. van der Waal,
De vervulde Thorah - Commentaar op Johannes 1:1 - 8:29 400 pag. f. 40,00

Ds. G. Visee,
Onderwezen in het Koninkrijk der hemelen
dl. 1 354 pag. f. 27,50
dl. 2 319 pag. f. 27,50

Ds. M.R. van den Berg,
De Bevrijding 142 pag. f. 17,50

Het einde van de 2e wereldoorlog is in zicht. Een oorlogsweduwe, een bejaard echtpaar, een onderduiker en een duitse soldaat treffen elkaar in een stad die op het punt staat bevrijd te worden door de Canadezen.

De Bevrijding is een roman die de lezer meeneemt en aan het denken zet.

Van dezelfde schrijver is nog leverbaar:
De Aardbeving en andere verhalen f. 19,95
Het Ravijn f. 14,75
Apocalypse voor kinderen (gedichtenbundeltje) f. 7,50
Beeldsprakig - Het onderwijs van Jezus in gelijkenissen f. 18,50
Het gebarsten vredekrans - Een verklaring van 1 Kon. 1-11 f. 19,75

Op verzoek zenden wij u onze fondslijst toe.

UITGEVERIJ VAN DEN BERG - KAMPEN
Broederweg 6 - postcode 8261 GT
Telefoon 05202 - 12287

(ook leverbaar door uw boekhandel)

